

ДРАГАН ПЕТРОВИЋ*

Институт за међународну политику и
привреду
Београд

УДК 497:314.15

Монографска студија

Примљен: 15.08.2017

Одобрен: 05.09.2017

Страна: 67-80

БАЛКАН И МИГРАНТСКО ПИТАЊЕ

Сажетак: Последњих година је видљив талас миграција ка Европи, посебно земљама ЕУ са Блиског истока, Северне и субсахарске Африке. Трасе миграција су најфреквентније са Блиског истока и Турске преко Балкана ка средњој и западној Европи и преко Средоземља из Северне Африке ка обалама земаља ЕУ. У раду се највише обраћа пажња на миграциони притисак на Балкан, укључујући и српске просторе.

Анализира се и геополитичка димензија миграција са ових простора, посебно ратом захваћене Сирије ка ЕУ и Европи. Европска унија до сада по овом питању наилази на велики изазов и нејединство својих чланица, што додатно проширује саму вишедимензионалну кризу Уније која је у току.

Кључне речи: Миграције; Европа, Европска унија; Балкан; српски простори; Мигрантска криза

У раду се бавимо савременим Балканом и утицајем на њега мигрантског притиска пре свега са Блиског истока и Северне Африке. Балкан је сам растрзан са једне стране последицама неуспелог неолибералног концепта који му је на различите начине наметан последњих четврт века. То је проузрковало велику задуженост балканских земаља, изразито раслојавање и кризу средњег слоја, са друге стране демографски одлив становништва (негативним природним прираштајем и механичким одливом). Геополитичко преплитање интереса на Балкану је евидентно пре свега из неколико центара моћи: ЕУ (где су у средишту Немачка, Француска пре свега), атлантистички утицај (САД, Британија и друге англосаксонске силе, уз напомену да је НАТО под њиховим претежним утицајем), утицај Русије (проширен Евроазијском унијом пре свега, ОДКБ и др.), исламски утицај (који је изнутра разноводан и често сукобљен, али ка споља агресиван и активан), те у последње време се повећава утицај Кине, који је превасходно економски (Нови пут свиле). Уколико посматрамо мигрантски притисак јасно је да је он уперен пре свега против Европљана, а одговара ширирењу утицаја исламског фактора у Европи. Кина ту није у епицентру догађају,

* Drdraganpetrovic83@gmail.com, draganp@diplomacy.bg.ac.rs , 0631121370

она нема непосредне интересе, мада се временом може одредити према овим феноменима. Русији не одговара притисак мигрантски на Балкан, где управо његов источни, јужни и средишњи део, (који је географски највише на удару мигрантског притиска) је православни и добрим делом словенски, те кроз историју савезнички и пријатељски, па иако руски фактор није баш најдиректније укључен, а на изглед ни угрожен, не може бити наклоњен оваквим процеси-ма. Међутим, широм анализом можемо доћи до закључка да европски фактор није до краја по овом питању јединствен и у сваком случају једнако заинтересован за супротстављање демографском притиску са Блиског и Средњег истока. Наиме крупан корпоративни капитал, који највише интересе има у наставку неолибералног модела, управо у даљем демографском притиску добија додатну и јефтинију радну снагу.¹ Могућности синдиката слабе у случају нове и јефтиније радне снаге, а синдикати су иначе у судару са законодавствима и амбијентом у друштву које диктира неолиберални амбијент већ притиснути и у дефанзиви (прилагођено законодавство, корумпирани политичари, затворени медији). Због јефтиније радне снаге већ је добар део индустрије и привреде пресељен из западних земаља у земље Трећег света и оне у транзицији (бивше социјалистичке, или како их назива Валенштајн полупериферија, а земље Трећег света периферија). Уколико би се путем мигрантских таласа у Европи привремено или трајно населило више милиона људи са Блиског истока, Северне Африке, то би не само смањило трошкове радне снаге већ вероватно скоком профита омогућило да део привредних постројења остане на том подручју, а то би опет донело вишеструки нови профит, јер би смањило део саобраћајних и других трошкова. У том правцу се геополитички процеси на просторима Европе везано за мигрантски проблем не могу посматрати само у чистим категоријама (сукоб ЕУ, односно Европског геополитичког вектора са исламским, или атлантистичким и сл), већ и у оквиру саме ЕУ постоји раслојавање и то не само на земље чланице и њихове парцијалне интересе, већ посматрано структуру становништва и слојно, где је свакако део крупне финансијске елите и капитала важан фактор.

Миграције становништва са Блиског и Средњег истока, Северне Африке у Европу 2014-2017

Управо последњих неколико година долази до масовних миграција ка Европи широких маса становништва Блиског истока, Северне Африке, па и Авганистана, а у нешто мањој мери и предела субсахарске Африке и неких других области Средњег истока па и јужне Азије. Ови процеси су се у далеко мањој мери одвијали у периоду пре тога и то највише због сиромаштва и

¹ Ову тезу је на адекватан начин образложио у својим радовима Љубиша Деспотовић. Издвајамо Љ. Деспотовић, „Геополитички и демографски аспекти актуелне мигрантске кризе“, Култура полиса, бр.31. 2016, Нови Сад; Љубиша Деспотовић, Небојша Кузмановић, а о утицају у дехристијанизацији европског геополитичког кода и идеје дела европске проглобалистичке елите, што има свој утицај и на концепцију ЕУ у „Идејни аспекти духовне кризе хришћанства: религијски контекст мигрантске кризе и идентитетске последице по европске нације“, Култура полиса, Нови Сад, 2017.

друштвене и политичке нестабилности ових региона и привлачности које у њиховим очима има Европа са аспекта богатства и регулисаних услова живота, социјалних надлежности, али и већ формиране и бројне мигрантске заједнице у њима. Мигрантска заједница са ваневропских подручја у земљама Западне и мањој мери јужне и средње Европе је формирана још током времена колонијализма, па и непосредно након тога, када је поред масовних миграција европелдних колона ка метрополама, на тај пут кренуо и део дотле лојалног домицилног становништва.²

Веома мале квоте, некад крајње симболичне које ЕУ периодично предвиђа у правцу дозвољених миграција углавном за одређене неуралгичне тачке у окружењу (попут сиријске кризе) за добијање визе, далеко премашује интересовање стотина хиљада, а рецимо током 2015 и знатно преко милион миграната, којима уколико се на то одлуче, преостаје покушај илегалног уласка на тло Европе, пре свега Уније.

Са једне стране највише захваљујући колонијалном наслеђу постоји иницијална база миграната у Европи, која се стално проширивала, и последњих деценија перманентно расла. Због великог контраста између развијене и високим стандардима регулисане ЕУ и европских земаља у целини, у односу на суседне географске регије Северне и субсахарске Африке, Блиског истока, миграторни притисак ка Европи се одржавао и у вези одређених криза у окружењу периодично и нагло растао. У том правцу Унија као целина не само да нема јединствену и разрађену стратегију, већ се и оне мере које су донете по том питању у Бриселу селективно крше од најугроженијих, по овом питању, земаља чланица.³

Мигрантски таласи заплъускују нарочито јужну Европу, пре свега преко Медитерана, али и Балкана.⁴ Током 2014. календарске године долази до порас-

² Ту је најчувенији случај са харкима, десетинама хиљада војника Арапа и Бербера и њихових породица из француских трупa у Алжиру, који су 1962 морали прећи у Француску да би заштитили свој живот О настанку и потоњем ширењу мигрантских заједница из прекоморских земаља, бивших колонија на подручју европских земаља, бивших колонијалних метропола више у Петровић Драган, Томић-Петровић Наташа, „Европа и миграције са ваневропских подручја – историја и садашњи процеси“, Култура полиса, Часопис за неговање демократске политичке културе, Београд, бр. 29, Култура полиса Нови Сад, Институт за европске студије, Београд, 2016, стр. 95-107.; О новијем периоду миграција који повећава већ формиране миграторне заједнице Јанковић Слободан, „Избегличко-мигрантска криза: узрок, последице и смисао“, Национални интерес, Број 1 за 2016, Београд, стр. 69-102.

³ Више докумената ћемо у прилог томе навести file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/vanselm.pdf Joanna Vam Selm, „Are asylum and immigration really a European Union issue; file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/CEPS+PB332+Refugee+Crisis+in+EU_0.pdf CEPS Policy brief The 2015 *Refugee Crisis in the European Union* Elspeth Guild, Cathryn Costello, Madelin Garlick and Violeta Moreno-Lax, numero 332, September 2015.; file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/54524-191583-1-PB.pdf Viljar Veebel, Raul Marcus, „Europe Refugee Crisis in 2015, and Security Threat from the Baltic Perspective, Journal of politics and Law, vol 8, no 4, 2015, Published Canadian center of Science and Education,

⁴ Од 2000 до краја 2015, рачуна се да је око 25000 људи изгубило живот покушавајући да илегално уђе у земље Европске уније <http://bif.rs/2015/08/evropa-protiv-izbeglica-i-migranata-tvrdiva-blagostanja-ili-sebicnosti/>

та приспећа миграната у земље ЕУ у односу на претходну календарску годину од око 250 % са подручја Блиског и Средњег истока и из Африке (углавном Северне и обода Сахарског подручја, рачунајући и Рог Африке - Сомалија, Еритреја, Етиопија и др.). У 2014. календарској години у земље ЕУ је илегално ушло преко 280 000 миграната, а када се томе додају и друге европсе земље онда тај број варира између 320 000 до 340 000. Највећи број њих је ушао преко медитеранске руте, где је најважнија обала Италије, али су у мањој мери биле активне и друге руте попут балканске.(„Annual Risk Analysis 2015“, Frontex, 27 April 2015, p. 58-60.)

Када је у питању сам Балкан, овде се може запазити покретање албанског становништва са Косова и Метохије, које је наизглед немотивисано, масовно кренуло у миграције према северу Србије, Хрватској и средњој Европи првих месеци 2015. године, да би током текуће године долазило до повећавања притиска управо на балканској рути, из Турске миграната са Блиског истока. Повезивање ова два миграторна феномена је могуће, јер је тешко објаснити да они међусобно немају никакве повезаности.(Кнежевић Милош, „Мигрантска криза у фокусу демополитике“, Национални интерес, Број 1 за 2016, Београд, стр. 103-146. Цитат везан за стр. 106.)

Година 2015 је представљала кулминацију мигрантске кризе, посебно имајући у обзир да у први план долази балканска рута прилива миграната. У односу на 2014, дошло је до додатног удвостручења мигрантског прилива, с тиме да се тешко могу дати апсолутно прецизне цифре. Наиме Немачка је те године примила близу 900 000 миграната са ваневропског подручја па се може предпоставити да је миграната са Блиског и Средњег истока, Северне и субсахарске Африке између 700 000 и 800 000 најмање, а по 100 000 до 200 000 најмање су примиле и земље попут Француске, Италије, Шведске и др. (Frontex, 14 Septembar 2015. [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Immigration_by_citizenship,_2015_\(%C2%B9\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Immigration_by_citizenship,_2015_(%C2%B9).png))

Више хиљада миграната је изгубило живот приликом покушаја да нелегално уђу у Унију са простора Медитерана само у овом периоду. (file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/Policy-Brief-Migration-final-CO%20(2).pdf

Оно што је следећа специфичност прилива миграната у 2015. години је да медитеранска рута, где је нарочито важна Италија губи првенство у приливу миграната: у овој календарској години док најфреквентнија је рута прилива илегалних миграната преко Турске, Грчке и Балкана. Афрички мигранти (углавном из северне Африке, Нигерије, Еритреје и Сомалије) најчешће и даље долазе преко медитеранске руте, дакле у Италију и земље Уније западног дела Медитерана (Француска, Шпанија и др.), док су далеко бројнији илегални мигранти током 2015. који долазе преко Турске балканском рутом и то из Сирије (око половине свих илегалних миграната) и Авганистана (више од 20 %).

Најфреквентније миграције ка Европи протеклих неколико година, са амплитудом у 2015. години, долазе из Сирије, а у мањој мери и других земаља регије (Ирака, Авганистана и др.) преко Турске, или поморским путем преко

Грчке, и даље балканском рутом ка Немачкој и другим земљама ЕУ западне и средње Европе. Након више од пет година од настанка сиријске криз, број интерно расељених лица у самој Сирији је преко девет милиона, а још близу пет милиона је напустило земљу. Управо одатле се и регрутује веома значајан део избеглица које су током 2015 и у нешто мањој мери почетком 2016. представљале велики избеглички талас ка Европи, и што је посебно значајно, преко Балканске руте. Балканска рута миграторног притиска, подразумева најмање два важна правца: Из Турске копненим путем ка Бугарској и мањој мери Грчкој, ка срцу Балкана и средишње Европе. Овај правац дакле води преко Србије ка Хрватској и Мађарској, мада се последњих годину-две формира и алтернативне споредне руте преко Албаније и Црне Горе према западу, преко Херцеговине (Републике Српске), и централне Босне ка Хрватској⁵; Други правац је онај који поморским путем долази до грчких острва и обале и одатле води ка Македонији, Бугарској и у мањој мери ка Италији или неком другом поморском правцу ка срцу Европе, јер је коначни правац углавном Немачка, Француска, земље Скандинавије и Бенелукса, евентуално Италија, и у много мањој мери друге земље ЕУ.

Затварањем граница и договором из фебруара 2016.г. између ЕУ и Турске, смањено се број миграната у земљама ЕУ, а поготово на Западнобалканској рути, једино се број повећао на морским миграционим рутама, односно Централномедитеранској и Западномедитеранској рути.

Током првих седам и по месеци календарске 2017. године, у Европу је дошло 125 000 миграната, што је мање од половине броја миграната него у истом периоду 2016. године. (<http://migration.iom.int/europe/>)

Близу 85% свих ових миграната из 2017. је стигло у Италију. Од преосталог дела највише миграната је приспело на Кипар, Грчку и Шпанију⁶. По подацима које даје Миграциони центар за Европу, свега око 6000 миграната је у календарској 2017 стигло копненим путем, преко балканске руте, а сви остали, њих 118 500 поморским путем. Укупно је регистровано око 2400 погинулих приликом транспорта поморским путем. У претходној целој 2016 календарској години је у Европу ушло око 388 000 миграната, од којих је преко 5100 погинуло приликом транспорта поморским путем.⁷

Из овога видимо смањење удара на Балканску руту преко Турске, али да је јужна и југоисточна Европа поморском рутом највише на удару претежно преко Северне Африке, али и са Леванта и то пре свега Италија, а у мањој мери Грчка и друге европске медитеранске земље. Француска је додатним мерама, а делом и географским положајем нешто мање изложена овом мигрантском притиску преко Медитерана.

⁵ Оваје алтернативни правац балканске руте је у свом ауторском тексту представио генерал Митар Ковач јануара 2017. <http://www.fsksrb.ru/fond-strateske-kulture/politika/migrantska-kriza-kaobezbednosna-pretnja-republici-srbiji/>

⁶ Тањуг пренео информације АНСЕ од 11 августа 2017. у вези броја миграната у Европи од почетка календарске 2017. године.

⁷ <http://migration.iom.int/europe/> У Србији су сабирни центри овде означени на карти код Кикинде, Тутина, Обреновца, Келебије..

Када су у питању балканске земље ту је дакле заустављена динамика масовног миграторног таласа из 2015. Копненим путем из Турске. У Бугарској је број миграната са Блиског и Средњег истока који су 2015 и 2016 ушао у земљу прилично непоуздан. Седам хиљада људи је приведено током 2015 године због покушаја илегалног уласка у земљу, око десет хиљада је добило статус привременог боравка, а у фази одлучивања је њих десетак хиљада. У Бугарској мигранти добијају личне карте могу да се школују, али немају статус држављанства.

(<http://www.novinite.com/articles/178377/Bulgaria+and+the+Migrant+Crisis+in+Numbers>)

У Србији је такође стационирано око 7 000 миграната (колико се процењује укупно, а званична статистика на дан 9 августа је 4400 у самим сабирним центрима), слична је ситуација и са другим балканским земљама, изузев Грчке где је тај број далеко већи (63 000 у сабирним центрима процењује се да је тај број и већи)⁸. Међутим, основни проблем у мигрантском питању балканских земаља, је што је у време мигрантских таласа протеклих неколико година овде прошло и више стотина хиљада миграната у појединим годинама, јер је њихов циљ стационирање у развијене земље Уније. Поставља се питање у будућности, услед затварања граница или депортовања тих миграната, да би се мигрантске масе могле наћи у Србији и другим земљама Балкана сконцентрисане на неодређено (неки и трајно?) време. То би за балканске земље и саму Србију, с обзиром на економско-социјалне и укупне геополитичке околности представљало врло велику опасност и безбедносни и шири ризик.

Геополитички трендови и савремени Балкан 2015-2017 везани за проблем мигрантске кризе

Балкан током 2017 године се налази у веома турбулентним геополитичким изазовима. Током 2015 и 2016 више процеса и догађаја планетарног и континенталног значаја, а делом и кретања на самом Балкану указивали су на могућности проширивања започетог процеса прерастања светског поретка ка мултиполарном. Заправо сама концепција мултиполаризма превасходно се заснива на планетарном нивоу, на два процеса дужег и средњег трајања која су већ више година у току: прво, мегарегион Далеког истока све више преузима улогу као нови економски планетарни центар од северноатлантског басена, мегарегиона који оквирно чине источна северноамеричка и западна европска обала. Друго светска економска криза настала 2008, по својим структуралним узроцима и последицама највише је везана за концепцију неолиберализма што највише погађа САД, Британију и у нешто мањој мери неке друге западне си-

⁸ <http://migration.iom.int/europe/> Овде се дају официјелни резултати по сабирним центрима, али се констатује да постоје и мигранти ван сабирних центара. У Грчкој је највећи број сабирних центара за мигранте на острвима у Егејском мору и у приобаљу средње Грчке, али дисперзно и у другим деловима земље. Сваке године Грчка тражи да остале чланице Еу приме део приспелих миграната преко квоте, што се такође делом извршава и за Италију.

ле, а тек путем узрочно-последичне повезаности и земље БРИКС, па и читав свет, са ипак мањим последицама за остале земље ван Америке и англосаксонског света и са аспекта тврде и са аспекта меке моћи. Најзад у новонасталим глобалним макроекономско-политичким процесима, пре свих силе БРИКС (а у мањој мери и неке регионалне силе из Трећег света које су, или куцају на врата Г 20) су захваљујући факторима пре свега тврде моћи са којима располажу (величина и квалитет територије, број и динамичност становништва, природни ресурси, снага економије и војне силе у порасту и др), те посебним условима пословања (јефтинија радна снага и ниска јавна потрошња, истина у порасту, мањи еколошки стандарди), додатним стварањем регионалних економских савеза и унија, постали све конкурентнији у светској привреди и имунији на повремене кризе и циклична кретања светске економије.

У том правцу било је реално очекивати и на Балкану током следећих година макар у извесној мери, појаву видљивих одјека оствареног зачетка мултиполаризма на глобалном (планетарном) нивоу. Драган Петровић, „Српска геополитика на Балкану, у периоду преласка светског поретка ка мултиполаризму“, 2015, стр. 147-151.)

(У том правцу највећи регионални утицај баш на Балкан везано за одјеке мултиполарних кретања, су представљали очекивања започињања изградње пројекта Јужног тока и са друге стране постепеног решавања украјинске кризе. Јужни ток би свакако појачао утицај Русије на Балкану. (Драган Петровић, „Пројекат гасовода Јужни ток – историјски преглед и перспективе реализације“, Београд, 2016, стр. 479-492,)

Када је у питању украјинска криза, захваљујући чињеници да осам административних регија југоисточне рускојезичке Украјине у географском смислу, повезује Русију и ушће Дунава у континуитету и да ове регије имају поред руског језика као већински матерњег на свом простору и интерес у економском домену за одређену аутономију, управо је Партија региона као најјача парламентарна странка у Украјини се годинама носила идејом институционализације, регионализације и чак аутономизма-федерализације земље као решење бројних противречности и напетости које у њој постоје. (Драган Петровић, „Украјинска криза 2013-2015“, 2015, стр. 222-227)

Једном речју поред Крима чак осам административних области југоистока Украјине, дакле целокупан излаз на Црно и Азовско море, територија која представља континуитет у географском смислу од јужне Русије до ушћа Дунава (Румуније) је рускојезична и има економски интерес за одређеном регионализацијом и аутономијом, па је огромном већином становништва представљало основу бирача Партије региона. Чинило се дакле да немири у јесен 2013, те пуч у Кијеву фебруара 2014, морају донети велики потрес у земљи, и као последицу тога, а то се видело потом и у тзв. Руском пролећу, масовним демонстрацијама на Југоистоку и припајањем Крима Русији, да ће свако демократско решење ове кризе довести до регионализације земље, где ће Југоисток природно представљати плацдарм на основу историјско, етничких и културних фактора даље пенетрације утицаја Русије. Русија са својим културно-економским,

па делом и политичким утицајем на украјински Југоисток (у оквиру јединствене Украјине, али регионализоване), то би значило и повећавање руског интереса на Балкану. Међутим на жалост није дошло, бар до сада, до демократског решавања украјинске кризе, већ је дошло, до оружаних сукоба, фактичке сецесије у делу две најисточније административне области Југоистока (Доњецке и Луганске), али у Дњепропетровској, Харковској, Запорошкој, Херсонској, Одеској и Николајевској већинско рускојезичко становништво је под пресијом, и овде нема за сада простора за демократско изјашњавање и за регионализацију Украјине и на тај начин дугорочнијег решавања њене кризе, која је и историјско-цивилизацијско идентитетског основа. Партија региона и Компартија као политичке странке за које је гласао највећи део становништва Југоистока су чак забрањене (угашене). Поред свега овога ЕУ и САД су увели санкције Руској федерацији, тако да до даљњег, паралелно са ратом у Сирији, није дошло до очекиваног пораста руског утицаја на Балкану, управо и преко изградње Јужног тока и демократским решавањем украјинске кризе.

Током 2015. примљени су у Шангајску организацију Индија и Пакистан, Развојна банка БРИКС почиње да даје могућности да кредитира и треће земље нечланице. Јерменија постаје чланица Евроазијске уније, а мигрантска криза потреса Балкан и Европу. Календарске 2016. Велика Британија након референдума о даљем статусу у ЕУ већински изабира Бреگزит, а крајем године у САД побеђује Трамп. Сви ови фактори наговештавају и промене на Балкану у правцу јачања сила мултиполаризма. У Црној Гори Ђукановићев проатлантистички режим је у кризи, опозиција спроводи масовне демонстрације и чини се да земља нема већину за улазак у НАТО. У Македонији велика криза, демонстрације и вишеструке поделе у земљи.

На почетку 2017. године се стицао утисак и у стручним круговима и у широј јавности да се свет налази на ивици великих промена и да ће се мултиполаризам дефинитивно потпуно устоличити. Нарочито у том правцу су важан фактор представљали мигрантски притисак на Европу, комбиновано са све чешћим терористичким нападима највише исламског тероризма широм континента. То је довело да Француска буде у готово сталном ванредном стању, а и у низу осталих земаља долази до тих напада. Паралелно са тим мигранти који су успели да уђу у земље Уније врло често су правили мање или веће инциденте, од крађа до насиља и нарочито силовања, што је све остављало утисак у европском јавном мњењу да је отуђено бирократско вођство Уније неспособно да се носи са мигрантским изазовом и низом других проблема повезаних са тим. Јача утицај и популарност евроскептичних странака и покрета широм Европе. Економска криза појединих чланица Уније, али и лоши привредни показатељи у целини за већину земаља ЕУ као и непопуларност политике штедње која се намеће из Брисела, доводи до осиромашења фондова Уније и до пада њене популарности у целини.

На континенталном нивоу током прве половине 2017, у Француској и на председничким, а потом и на парламентарним изборима побеђује Макрон и његова новоформирана странка, што је тежак пораз и за неодеголистичку УМП и кандидата Франсоа Филона и Национални фронт са Марин Ле Пен,

који су се између осталог управо залагали за рестриктивну мигрантску политику, укидање санкција Русији од стране ЕУ те у мањој (УМП) или већој мери (Национални фронт и Марин Ле Пен) промену до садашњег курса политике званичног Париза, промене неолибералне економије и др. Победа Макрона је (привремени?) успех снага у глобалној политици које се не супротстављају концепцијски приливу миграната, мултикултурализму, неолиберализму, постављају питања даљем опстанку овакве ЕУ и др. Трамп је наишао на велике тешкоће, али и евидентна одступања од низа важних мера које је наговестио у изборној кампањи пре него што је крајем 2016, победио на изборима за председника САД.

На Балкану се током првог полугодишта 2017, међутим догађа једна врста контраофанзиве атлантистичких снага и политике, што се није, посебно не у тој мери очекивало. Црна Гора је примљена у НАТО, истина на прилично недемократски начин, без икаквог референдума, и са минималном већином посланика потребне већине у Народној скупштини коју бојкутује највећи део опозиције. Што је врло важно овај састав парламента Црне Горе је резултат октобарских избора 2016, на дан када је Ђукановићев режим исценирао наводни државни удар «српских снага», што у датим околностима делује изузетно неубедљиво. Такође тај исценирани «државни удар» је директно утицао на исход избора, ако се има у обзир остварена минимална већина посланика власти у коалицији са мањинама за састав нове (старе) владе.

У Македонији су срушени принципи Охридског мировног споразума из 2001, који кажу да власт након избора се формира од водеће македонске странке којој у коалицију треба да уђе водећа странка Албанаца у Македонији. Парадокс је да су овај чин подржали управо САД и ЕУ који су гаранти Охридског споразума. Македонија уз сву политичку кризу, иде ка НАТО. У исто време председник Србије најављује покушај унутрашњег дијалога у правцу налажења компромиса по питању Косова и Метохије са албанском страном, што у међународним околностима и како се та иницијатива покреће, не може имати исход пожељан за Србију. У Босни и Херцеговини се настављају притисци ка Републици Српској и у исто време се покушава и ова земља укључити у НАТО иако је јасно да РС то не жели да прихвати. Најзад и Србија се на различите начине жели укључити ако не директно у НАТО онда у низ готово вазалних споразума са Алијансом, што је до сада недемократским средствима и на готово полујаван начин делом учињено преко ИПАП споразума. Економије балканских земаља су у мањој или већој кризи. Готово у свима се натура неки од облика неолибералне економије, фаворизује се страни капитал и јефтина домаћа радна снага, социјална подршка нижим и угроженим слојевима је сходно неолибералној концепцији све мања, те се социјалне разлике продубљују.

Што је веома важно то се све одражава на демографску компоненту. У ЕУ је приближно природни прираштај последњих година око нула (на хиљаду становника око 10 нових беба се роди, а толико је приближно и умрлих), док земље Балкана имају углавном чак негативан, те губе годишње по неколико десетина хиљада популације. ([http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_fertility_rate,_1960%E2%80%932015_\(live_births_per_woman\)_YB17.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_fertility_rate,_1960%E2%80%932015_(live_births_per_woman)_YB17.png))

То се пре свега односи на Србију, Хрватску, Бугарску, Румунију, Грчку, Босну и Херцеговину, док уз сва осцилирања Словенија, Црна Гора, па и Македонија су око врло благог раста. (<http://www.nspm.rs/kuda-ide-srbija/sta-nam-zapravo-pokazuju-demografske-projekcije-un.html?alphabet=1>)

Све у свему балканске земље имају претежно негативан до изузетно нулти или веома минималан природни прираштај. Но када се овоме дода механички прираштај који је практично у свим случајевима негативан, укупна демографска слика је веома лоша. Она је додатно лоша у национално сложеним земљама где живи делом и муслиманско становништво, које има виши природни прираштај од хришћанског (посебно изражено у Македонији, али и у Црној Гори, Босни и Херцеговини (федерацији), Србији и др. Земље које су чланице ЕУ попут Бугарске и Румуније имају посебно висок механички одлив становништва управо у правцу развијених чланица Уније.

Када се сагледају ови прилично поражавајући демографски трендови на Балкану, из којих је делом искључено становништво муслиманске вероисповести, отуда мигрантски притисак са Блиског и Средњег истока, северне и субсахарске Африке ка овом подручју (и ЕУ па и читавој Европи), има посебан значај.

На Балканском полуострву се дакле одвија вишеструко сусретање утицаја више геополитичких центара моћи. То је утицај ЕУ, потом Атланстички утицај, утицај Русије. Овоме треба додати муслимански утицај, који у оквиру Турске има своју подкатегорију, али ту су и друге исламске земље – арапске рецимо, а у мањој мери и утицај Ирана и др. Кина се појављује као фактор који закорачује први пут озбиљније у овај регион, пре свега путем пројекта Нови пут свиле, па се може рећи да је кинески утицај у целини пре свега економски.⁹ Мигрантски феномен, би се могао подвести под утицај исламског света у целини¹⁰, а сасвим индиректно, заобилазно и можда као једна од могућих полуга које би могао усмеравати атланстички фактор. Дакле мигрантски талас, овако како га сада сагледавамо не иде никако у прилог, него се чак интересно конфротира са европским (ЕУ, али и ширим европским интересом), кога погађа директно, потом тешко је рећи да би у томе и Русија имала било какав интерес и добитак, напротив, јер је и сама Русија угрожена са југа демографски набујалим исламским фактором.

Иако сама Србија на први поглед није толико угрожена миграторним таласима са Блиског истока, северне и субсахарске Африке, јер највећи део миграната тежи ка земљама ЕУ у потрази за послом и егзистенцијом, дугорочна

⁹ Више о Новом путу свиле и његовом утицају на Балкану у Petrović Dragan, Tomić-Petrović Nataša, "Geopolitical aspect of the new Silk Road", in "Danube and the New silk road", edited by Duško Dimitrijević, IMPP, Belgrade, 2016, page 108-118.

¹⁰ Степић Миломир је разрадио геополитички сплет утицаја различитих центара моћи везано за мигрантску кризу. Ми смо унели ту модификацију у нашем истраживању да се по примеру европског фактора (ЕУ пре свега) не могу посматрати увек као целине већ се ту уноси и слојни моменат, различитих, а по питању мигрантског фактора некад и супротстављених интереса дела корпоративне елите и крупног капитала у односу на широке слојеве становништва земаља ЕУ. Степић Миломир, «Геополитички аспекти емиграционе ерупције из блискоисточне Велике пуко-тине», Национални интерес, Број 1 за 2016, Београд, стр. 19-41.

опасност је врло велика из више разлога. Прво, Србија има негативан природни прираштај, који је још погубнији када се томе дода и негативан механички прираштај, јер из земље одлазе и десетине хиљада људи, и то добрим делом младих и високообразованих.¹¹ Дакле, без обзира што се и у Западној Европи, дакле оној ван бивших социјалистичких земаља које су у транзицији, природни прираштај нешто успорио, па и зауставио, ни изблиза се не може мерити са оним падом популације због негативног природног прираштаја, као што је то случај са земљама у транзицији, а где спада и Србија. Следећи важан ограничавајући фактор за Србе када су у питању миграције са Блиског истока и северне и субсахарске Африке, је чињеница да се ми граничимо са низом муслиманских народа и муслиманских енклава (федерација БиХ, потом Косово и Метохија, Албанија, муслимани у Рашкој области и др), а у исто време Турска има извешан уплив на читав овај простор. Како мигранти улазе у Србију са југа, и чак се заустављају у Прешевској долини, Бујановцу (где је један сабирни центар), дакле управо у областима где је албанска популација бројна, и где већ постоје сепаратистичке тенденције, то би могло да допринесе дестабилизацији земље. (Петровић Драган, „Мигрантско-избегличка криза (са простора Блиског истока и Северне Африке) и Европа 2015-2016“, 2016. стр. 6-17).

У сваком случају стационирање у Србији већег броја муслиманских избеглица и миграната додатно би угрозило безбедност земље управо и из напред наведених фактора: демографска лоша слике, са природним и механичким одливом и смањењем популације, старење становништва, постојање муслиманских мањина и суседа, са сепаратистичким и нерешеним територијалним питањима, као и експанзија и утицај Турске на делу Балкана.

Закључак

Миграторна кретања имају сталну тенденцију са подручја која окружују Европу, а пре свега са Блиског и Средњег истока, Северне и субсахарске Африке. Те миграције највише подстиче демографски притисак у наведеним ваневропским областима са претежним муслиманским становништвом, економске неједнакости богатства са Европом, геополитичким супротностима попут судара религија и цивилизација, ратова и криза у окружењу и других фактора. Балканска рута је у том правцу најважнији пут, претежно копнени, који повезује наведена ваневропска подручја са земљама Европске уније. Развијене земље Европске уније су најчешћа коначна дестинација миграната, док су земље Балкана углавном само пролазна рута. Без обзира на то, земље Балкана, укључујући и Србију, Републику Српску па и Црну Гору су веома рањиве на миграторне притиске са наведених подручја. Прво, сам пролазак стотина хи-

¹¹ Од обима литературе на тему демографске стагнације земаља у транзицији укључујући и Балкан издавамо Мирјана Бобић, Марија Бабовић, „Међународне миграције у Србији – стање и политике“, Социологија, вол. XV 2013, н. 2, Београд, стр. 209-227.
<http://www.nspm.rs/prenosimo/stanovnistvo-evrope-25-godina-posle-pada-berlinskog-zida-na-istoku-evrope-30-miliona-dece-manje.html?alphabet=l>

љада, па у перспективи и милиона миграната кроз српске просторе представља својеврсни геополитички и безбедносни изазов и ризик. Друго, увек се један део миграната задржава, привремено или потенцијално чак трајно. То представља вишеструку претњу, с обзиром да се ради о углавном муслиманској популацији миграната, и да је српски фактор управо за разлику од већине других европских народа у суседству са више муслиманских заједница на Балкану, а често и у геополитичком конфликту дугог трајања (Албанци, муслимани словенског порекла у Босни, Рашкој области, близина Турске и др.). Следеће, иако се Балкан за мигранте до сада показао само као транзитна област према развијеним земљама Уније, то у будућности не мора остат тако. Наиме један део миграната се плански може настанјивати на балканским и српским просторима из више разлога (постојање муслиманских заједница на Балкану, географски фактори релативне блискости са Турском и Блиским истоком, климатски, део ширег плана и др.). Посебну опасност представља логички развој догађаја, да пошто богате земље Уније и земље суседне у региону блокирају на различите начине улаз мигрантима, онда би се мигрантске масе могле депортовати и остати „заглављене“ на Балкану и посебно српским просторима. Вазална власт и елита у Србији и земљама Балкана, у односу на центар Уније, може бити на различите начине мотивисана и притиснута да прихвати привремено (у пракси и трајно) део миграната на својој територији. Такође земље са муслиманским становништвом и муслиманске заједнице у региону могу благонаклоно гледати и помагати чак насељавање миграната на Балкану, а те процесе из геополитичких разлога би подстицали атлантистички и глобалистички центри моћи, чему адекватан отпор не би дао део елите владајућих структура Уније, крупног корпоративног капитала самих европских земаља. Имајући у обзир блокираност медија у Србији, укупну кризу друштва и вредности, наведени процеси мигрантског притиска, чак и у свом зачетку негативно би деловали и на друштвену, економску, политичку, социјалну и безбедоносну компоненту Србије, српских простора у целини, слично као и на читав Балкан.

У том правцу демократизација друштва у пуном смислу, отварање медија (део медија би морао да буде у власништву државе укључујући и регионални и локални ниво), разуђена међународна политика која би избегла укључивање у НАТО и одржавала баланс између мултиполарних центара моћи, са напуштањем погубног неолибералног економско-социјалног модела, укључујући демографску обнову би биле почетне тачке стратегије Србије. Руски и кинески центар моћи нису заинтересовани за мигрантски притисак, чак напротив, док је европски вектор директно супротстављен, па ови геополитички центри моћи могу бити савезници у супротстављању мигрантском притиску. Ту постоји изузетак дела европских владајућих и корпоративних елита, којима јефтина радна снага мигрантских маса може бити привлачна, као и дехристијанизацији Европе којима су неки од тих центара моћи у идејном смислу блиски. Мигрантски притисак се позитивно третира у исламској геополитичкој оси, чему треба додати и интерес дела атлантистичке и глобалистичке елите.

Литература:

1. Bobić Mirjana, Babović Marija, „Međunarodne migracije u Srbiji – stanje i politike“, Sociologija, vol. HV 2013, n. 2, Beograd, str. 209-227.
2. Despotović Ljubiša, „Geopolitički i demografski aspekti aktuelne migrantske krize“, Kultura polisa, br.31. 2016, Novi Sad,; str. 11-28
3. Despotović Ljubiša, Nebojša Kuzmanović Nebojša, „Idejni aspekti duhovne krize hrišćanstva: religijski kontekst migrantske krize i identitetske posledice po evropske nacije“, Kultura polisa, Novi Sad, 2017
4. Janković Slobodan, „Izbegličko-migrantska kriza: uzrok, posledice i smisao“, Nacionalni interes, Broj 1 za 2016, Beograd, str. 69-102.
5. Knežević Miloš, „Migrantska kriza u fokusu demopolitike“, Nacionalni interes, Broj 1 za 2016, Beograd, str. 103-146.
6. Kovač Mitar, <http://www.fksrb.ru/fond-strateske-kulture/politika/migrantska-kriza-ka-bezbednosna-pretnja-republici-srbiji/>
7. Petrović Dragan, „Ukrajinska kriza 2013-2015“, Kultura polisa, br. 26, Beograd, 2015, str. 219-236.
8. Petrović Dragan, „Projekat gasovoda Južni tok – istorijski pregled i perspektive realizacije“, IV Simpozijum sa međunarodnim učešćem: Ekološko-duhovne vrednosti u multietničkom prostoru Srbije, zapadnog Balkana, Evrope i sveta, Novi Pazar, 8-10 septembar 2016, godine, Knjiga 21 iz edicije Bezbednost u postmodernom ambijentu, editor, prof. Dr Slobodan Nešković, str. 479-492,
9. Petrović Dragan, „Srpska geopolitika na Balkanu, u periodu prelaska svetskog poretka ka multipolarizmu“, Kultura polisa, Posebno izdanje, „Geopolitički položaj Srbije i Balkana između Evroatlantizma i Evroazijstva, Beograd, 2015, str. 139-153.
10. Petrović Dragan, Tomić-Petrović Nataša, „Evropa i migracije sa vanevropskih područja – istorija i sadašnji procesi“, Kultura polisa, Časopis za negovanje demokratske političke kulture, Beograd, br. 29, Kultura polisa Novi Sad, Institut za evropske studije, Beograd, 2016, str. 95-107.
11. Petrović Dragan, „Migrantsko-izbeglička kriza (sa prostora Bliskog istoka i Severne Afrike) i Evropa 2015-2016“, Međunarodna politika, br. 1162-1163, april-septembar 2016. Str. 5-19,
12. Petrović Dragan, Tomić-Petrović Nataša, „Geopolitical aspect of the new Silk Road“, in „DANUBE AND THE NEW SILK ROAD“, edited by Duško Dimitrijević, IMPP, Belgrade, 2016, page 108-118.
13. Stepić Milomir, „Geopolitički aspekti emigracione erupcije iz bliskistočne Velike pukotine“, Nacionalni interes, Broj 1 za 2016, Beograd, str. 19-41.

Документи:

1. <http://bif.rs/2015/08/evropa-protiv-izbeglica-i-migranata-tvrda-blagostanja-ili-sebicnosti/>
2. [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/Policy-Brief-Migration-final-CO%20\(2\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/Policy-Brief-Migration-final-CO%20(2).pdf)
3. <file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/van-selm.pdf> Joanna Vam Selm, „Are asylum and immigration really a European Union issue“;
4. file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/CEPS+PB332+Refugee+Crisis+in+EU_0.pdf CEPS Policy brief The 2015 Refugee Crisis in

- the European Union Elspeth Guild, Cathryn Costello, Madelin Garlick and Violeta Moreno-Lax, numero 332, September 2015.;
5. file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/54524-191583-1-PB.pdf Viljar Veebel, Raul Marcus, „Europe Refugee Crisis in 2015, and Security Threast from the Baltic Perspective, Journal of politics and Law, vol 8, no 4, 2015, Published Canadian center of Science and Education,
 6. <http://www.intermagazin.rs/deo-velikog-plana-namerno-izazvali-migracije-da-bi-unistili-evropu/>
 7. <http://demo.istat.it/bilmens2009gen/index02.html>;
 8. Migration and Immigrants in Europe: A Historical and Demographic Perspective http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-21674-4_3/fulltext.html
 9. <http://migration.iom.int/europe/>
 10. [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_fertility_rate,_1960%E2%80%932015_\(live_births_per_woman\)_YB17.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_fertility_rate,_1960%E2%80%932015_(live_births_per_woman)_YB17.png)
 11. <http://www.novinite.com/articles/178377/Bulgaria+and+the+Migrant+Crisis+in+Numbers>)

BALKANS AND THE MIGRANT QUESTION

Summary: During last years a wave of migrations in the direction of Europe, especially countries of the European Union, is evident, from the Middle-East, North and sub-Saharan Africa. The most frequent route of migration from the Middle East and Turkey via the Balkans to Central and Western Europe and Mediteranien over from Nort Africa to the shores of countries in the EU. In work is the most attention is paid to the migration pressure on the Balkans, including the Serbian areas. Analyzes and geopolitical dimensions of migrations from Syria and its civil war to EU and Europe.

The European Union so far on this issue is facing a great challenge and disunity of its members, what further expands the multidimensional crisis of the Union that is in progress.

Key words: migrations; Europe; European Union; Balkans, Serbian areas; Migration crisis